

Přátelství s přírodou - o budoucnosti křesťanství

TOMÁŠ BONĚK

Každý, kdo bude v nadcházejícím století hledat cesty náboženské obnovy, stane před otázkou: Jaký má být poměr člověka k jeho životnímu prostředí, k naší planetě, k přírodě a živým bytostem v ní? Náboženská obnova musí začít tam, kde je nouze a porušení největší. Stav naší planety je vinou člověka vážný a křesťanství ve svých historických formách za to nese svůj díl odpovědnosti. Křesťanství budoucnosti by mělo být i křesťanstvím „ekologickým, vedoucím člověka k přátelství s přírodou. Jeden moderní křesťanský autor napsal:

„Celosvětový fond pro přírodu (WWF) nás varuje, že je nebezpečí, že se budeme pokládat za důležitější než ostatní stvoření a klade otázku: ‚Přišel Kristus, aby spasil jenom člověka, nebo veškerý život?‘ Jestliže by z toho mělo vyplynout, že Kristus zemřel i pro dešťové pralesy, pak je třeba se ptát, zda lze pro takový názor nalézt ospravedlnění v Evangelii.“

R. Whelan - IEA Education Unit

Položme si tuto otázku i my.

Plačící Země

Člověk si může zvyknout na mnohé, i na věci strašlivé, zvláště když se ho osobně netýkají. Tak slyšíme ve druhé polovině 20. století stále častěji o vymírání druhů, pustnutí krajiny, rozšiřování pouští, znečišťování moří, kyselých dešťích, ozónové díře a o mnoha dalších hrozivých následcích našeho lidského počínání a naše duše nemá sílu všechnu tu hrůzu pojmout. Zůstává nám jen jakýsi neurčitý pocit hrůzy, před kterým se, jak ukazují moderní výzkumy, snažíme uniknout. Řada lidí je po letech lhostejná, neboť vědomí o ohrožení života nemohou následovat činy a to nelze dlouho vydržet.

Přetrvává jen strach a nejistota ve vztahu k přírodě, neboť podle sdělovacích prostředků je všude „tam venku“ spousta nemocí, jedů a katastrof, zkrátka nebezpečí. Tak se informace, které nás mají probouzet k odpovědnosti, stávají noční můrou „civilizovaného“ lidstva a v konečném důsledku vyvolávají negativní vztah k přírodě. K tomu přistupuje deprivace z konfliktu naší vlastní morálky s amorálností světa, která na nás skrze média útočí v politice a hospodářství, orientovaných na zisk, stálý růst a vlastní prospěch. Věda a technika sleduje příliš často svět jen z pohledu využitelnosti pro člověka. Naše technická civilizace stvořila společnost, v níž je zisk měřítkem všech věcí a strach převládající náladou. Nebyla tedy porušena jen křehká rovnováha přírody, ale i zdraví lidské duše.

Hlubinní ekologové hovoří o plačící Zemi, jejímuž hlasu je třeba naslouchat. A my si v této souvislosti můžeme s novou naléhavostí připomenout slova Sv. Pavla k Římanům:

„Celé stvoření toužebně vyhlíží a čeká, kdy se zjeví sláva Božích synů. Neboť stvoření bylo vydáno marnosti - ne vlastní vinou, nýbrž tím, kdo je marnosti vydal. Trvá však naděje, že i samo stvoření bude vysvobozeno z otroctví zániku a uvedeno do svobody a slávy dětí Božích. Víme přece, že veškeré stvoření až podnes společně trpí a sténajíc pracuje k porodu. A nejen to i my sami, kteří již máme Ducha jako příslib darů Božích, i my ve svém nitru sténáme, očekávající přijetí za syny...“ (Ř 8, 19-23)

Narušené společenství

Byl člověk vždy jen rušivým prvkem v dokonalém řádu vesmíru, jak tvrdí někteří ekologové? Takové otázky se táží po povaze a smyslu lidského života vůbec a jejich zodpovězení má proto pro budoucnost zásadní význam.

Je nesporné, že se člověk oddělil od říše přírody, ale proces tohoto oddělování trval dlouhou dobu a znamenal zároveň i osvobozování lidstva z vnitřní a vnější závislosti na světě. Individuální vědomí se stále více probouzelo a ztrácelo tak snivou intuitivní souvislost se skutečností. Měl-li osvobozující se člověk učinit svět předmětem svého myšlení, musel se proti němu vymezit. Na místo žité zkušenosti nastoupilo náboženství, usilující o znovunavázání přerušného vztahu. Přírodní náboženství zřela v přírodě celou řadu bohů a bytostí, kterým je třeba přinášet oběti a ctít je. Člověk byl veden k úctyplnému vztahu k řádu světa a snažil se být jeho součástí. Zcela jiný vztah přináší Starý zákon, kde čteme:

„Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem božím, jako muže a ženu je stvořil A Bůh jim požehnal a pravil: ‚Plod'te a množte se a naplňte zemi. Podmaňte si ji a panujte...‘ (Gn L 27-28)

Část lidstva se ve svém prožívání úplně oddělila od ostatního stvoření a začala zemi pro sebe dobývat. Pustina, divoká příroda byla napříště nanejvýš místem démonů.

Nastupující křesťanství brzy zapomnělo na svou iroskotskou formu, v níž byl Kristus pánem živlů, a v rámci boje proti pohanům církev potlačovala posvátný vztah k divoké přírodě. To vedlo v některých formách mnišství dokonce až k neúctě k vlastnímu tělu. Pokud ale lidé v přírodě pracovali, pokoušeli se ji proniknout křesťanským impulsem, a snad i proto byla tzv. kulturní krajina střední Evropy ještě v 17.-18. století působením člověka druhově nejrozmanitější za celou dobu svého vývoje. Ne náhodou se v této době rozvíjí i alchymie jako vyšší forma této snahy po proměně a produchovníení přírody. Vše radikálně změnil až nástup průmyslové revoluce. Stvoření bylo degradováno na přírodní zdroje" a výraz „pokrok" se stal normou a nejvyšší hodnotou. Dávno započatá cesta se vlivem techniky prudce zrychlila. A příroda nemohla následovat růst materialistické kultury orientované na zisk a prospěch. Stala se naším otrokem, dodavatelem surovin a energie anebo předmětem obchodu. Chrám Boha Otce, jenž měl být místem modlitby, jsme definitivně učinili místem obchodu a vykořisťování.

Cesty nápravy

Mohli jsme v krátkosti vidět, jak postupné procitání lidského vědomí vedlo na jedné straně k osvobození člověka ze závislosti na přírodě, na druhé straně k sobeckému vztahu k ní. Výzva, jež zaznívá z Evangelia, se k lidstvu konce druhého tisíciletí obrací, má-li být život na zemi zachráněn, již vlastně jako nutnost: ZMĚŇTE SVÉ SMÝŠLENÍ!

Nejpozději od 60. let si stále více především mladých lidí uvědomuje, že situace je skutečně vážná. Vznikla celá řada ekologických hnutí, která bojují za ozdravení přírody a vztahu člověka k ní. Právě na nich si lze uvědomit, jak důležitá je otázka po smyslu lidského bytí. Jejich názory na způsob řešení dnešní krize se totiž velmi liší. Pro některé je celá lidská kultura jen jakýmsi nádorem na těle jinak dokonalé přírody, pro jiné je nutnost ochrany životního prostředí zdůvodněna jeho potřebností pro člověka atd. Nejzajímavějším je pro nás hnutí hlubinné ekologie nebo ekosofie. Zastánci tohoto hnutí vycházejí z přesvědčení, že člověk je nedílnou součástí prostředí, a překonávají tak antropocentrický pohled na svět. Jediná cesta nápravy je pro ně možná prostřednictvím lásky k matce Zemi a k přírodě. Země sama je živou bytostí, která trpí působením člověka. Naše pravé Já zahrnuje všechny živé bytosti, ale naše sobectví nám brání si to uvědomit. Protože cesta od egoismu k altruismu je nesnadná, navrhuje hlubinná ekologie rozšířit své sobecké Já na celou přírodu a tak postupně proměnit naše brání v dávání. I když se nám některé názory hlubinných ekologů mohou zdát tvrdé, či příliš zatížené materialistickým výkladem přírody a jejího vývoje, můžeme říci, že rozšíření svědomí ve vědomí zodpovědnosti za celou planetu je možná nejdůležitějším vývojovým krokem lidstva ve 20. století.

Významnou roli v ekologických proudech současnosti hraje nové porozumění úloze ženství pro další cestu lidské civilizace. Neboť dosavadní vývoj naší kultury byl jednostranně určován mužskou kvalitou lidství. Patří ovšem ke smutným nedorozuměním, obrací-li se toto poznání proti mužům. Mužství jako aktivní i agresivní, poučující a mocichtivou, dobyvatelskou i ochrannou kvalitu máme v sobě všichni, muži i ženy. Vedle výzvy ke změně smýšlení tak zaznívá z nemocných lesů a moří stále naléhavější úkol: Ó člověče, poznej sebe sama!

Poselství Evangelia

„Blahoslavení tiší, neboť oni obdrží zemi za dědictví.“ (Mat. 5, 5)

Tento výrok Ježíše Krista v Kázání na hoře nám možná zní nesrozumitelně, přestože je pro pochopení křesťanské vztahu k přírodě zásadní. Jací jsou ti tiší, kteří dostanou zemi? Co je to za vlastnost? Pohlédneme-li do řeckého textu, nalezneme slovo, které znamená v českém překladu: příjemný, hebký, jemný, lahodný, vyrovnaný, tichý, mírný apod. Pokusme se vžít do těchto kvalit. Určitě jde o vlastnosti, které spojujeme spíše se ženou než s mužem. Jsou to vlastnosti, které nabízí milující milovanému. V tom smyslu nás láska může spojit s naší sestrou přírodou, jak o tom snil svatý František. Výrok Krista Ježíše bychom mohli volně přeložit slovy: „Blahoslavení, kdož vychovávají svou duši k mírnosti a tak přinášejí rovnováhu, neboť oni naleznou skrze své Já smysl země, kterou obdrží za dědictví. Toto zaslíbení je výzvou k bdělosti a šetrnosti v každodenním vztahu s přírodou a současně si v jeho světle můžeme uvědomit, jak pokleslé je lidstvo.

Evangelium před nás staví obraz lidské duše, před jehož hloubkou historické křesťanstvo nejednou uhnulo.

V římských vojenských lázních města Tiberias nabízí své tělo židovská dívka Mana, zvaná z Magdaly. Žije v jednom z nejhlubších ponižení lidské důstojnosti a přitom si nezřízeně užívá pozemských rozkoší. Je ponižena hrubou mužskou silou, která v postavě římského legionáře nabyla téměř absolutní podoby. Pak ale přijde změna, snad od svého bratra slyší o tajemném kazateli Ježíši z Nazareta. Setkání s ním a s jeho učením ji radikálně změní. Následuje jeho výzvu ke změně smýšlení a napříště zbožně naslouchá uzdravujícím slovům u jeho nohou, aby se v ní nakonec, krátce před Ježíšovou bolestnou smrtí, probudila síla ke svátostným činům, když pomazává nardem jeho nohy a hlavu. Tím ale její cesta nekončí, z nekonečné lásky následuje svého Mistra na Golgotu a pak ke hrobu. V neděli ráno byla Mana Magdaléna první, kdo Její, Zmrtvýchvstalého, ušel - jako Zahradníka... Pozdější legendy vyprávějí, že to byla ona, kdo s Josefem z Arimatie přenesl svatý Grál do Evropy.

Sledujeme-li vnitřní kroky její cesty, jak z temnot ponižení a vášni začala naslouchat a správně jednat a jak pak spolu s Ježíšem prošla smrtí a zmrtvýchvstáním, můžeme v ní spatřit radikálně upřímný obraz lidské duše, která se bolestí a láskou sama proměnila ve svatý Grál. Dávné gnostické směry viděly v Marii Magdaléně pozemskou inkarnaci božské Sofie, kterou Kristus přišel vysvobodit z choroby hříchu. Taková myšlenka nebyla cizí ani antice a středověké škole v Chartres, kde v postavě bohyně Persefony - Nature viděli ztělesněné božství živé přírody. Ať už vidíme v přírodě Persefonu jako bohyni rostlin, či Dianu jako ochránkyni zvířat, Gaiu jako Matku Zemi a nebo uvězněnou Pistis Sofii, vždy jde o celé stvoření, v němž je zakleta božská sestra Kristova - obraz nebeské panny Sofie čekající na naši láskyplnou pomoc. To ona spolu s námi toužebně vyhlíží a v bolestech čeká svého nebeského ženicha. To ona je ohrožována apokalyptickým drakem, jenž ji chce pohltit.

Následování Krista-Zahradníka, jenž je Pánem sil nebeských na zemi, je pokračováním v díle stvoření, a tak, dáme-li Kristu prostor ve svém srdci, nabídneme mu i své ruce, připravené k láskyplné oběti. Můžeme jít cestou společné modlitby a meditace a tak pracovat na proměně své duše i duchovně-duševní atmosféry Země. Vážná krize pronikající všechny úrovně lidského života vyvolává strach, avšak z obnovených svátostí, jak je nese Obec křesťanů, můžeme tušit vážnou výzvu zmrtvýchvstalého Krista:

„Jděte a kažte uzdravující zvěst Evangelia všemu stvoření - myšlením, slovy i skutky!“